

Un viatge de llarg recorregut.

conjunt d'eines per donar suport a les víctimes de matrimoni forçat.

It is never
EASY
to talk
about this

*Increasing dialogue,
awareness, and victim-
centred support for victims
of forced marriages*

Anniina Jokinen
Anna-Greta Pekkarinen

HEUNI Report Series no. 108d

ISBN: 978-952-7614-00-6: 108d (PDF)

978-952-7614-01-3: 108d (Print)

ISSN: 2814-9106 (online)

ISSN: 2814-9092 (print)

Autores:

Anniina Jokinen & Anna-Greta Pekkarinen

Disseny i il·lustracions:

Drum Communications

Concepte de disseny:

Aleksandra Anikina

La versió en espanyol d'un viatge de llarg recorregut i l'estudi de cas s'han desenvolupat en col·laboració amb experts de ViA i la Universitat de Lleida: Pablo Becerril Martínez, Naual Zeriouh Kelmoua, Ester Sánchez Trinidad, Carme Vinyoles i Carolina Villacampa.

Volem expressar el nostre agraïment més sincer a tots i totes que han col·laborat en aquest projecte, especialment a aquells i aquelles que valentament van compartir les seves històries i experiències a través de les entrevistes.

**Co-funded by
the European Union**

Grant Agreement: 101094147-EASY-CERV-2033-DAPHNE

El contingut d'aquesta publicació representa únicament les opinions de les autores i és de responsabilitat exclusiva. La Comissió Europea no accepta cap responsabilitat per l'ús que es pugui fer de la informació continguda aquí.

It is never
EASY
to talk
about this

*Increasing dialogue,
awareness, and victim-
centred support for victims
of forced marriages*

Índex

Introducció	4
El matrimoni forçat en poques paraules.....	5
Llista de comprovació per identificar el matrimoni forçat	6
Llista de comprovació perquè els beneficiaris prenguin consciència de la situació	9
Mapa de recorregut del client o clienta	10
Presa de consciència	11
Obtenció d'accés a l'assistència	12
Assistència urgent	13
Suport a llarg termini	14
Empoderament.....	15

Introducció

EL MATRIMONI FORÇAT està àmpliament reconegut com una violació dels drets humans i, concretament, com una forma de violència de gènere i violència per motius d'honor. Aquest conjunt d'eines està destinat a professionals i experts que puguin tractar amb víctimes de matrimoni forçat o amb persones, famílies o comunitats afectades per aquest fenomen en la seva línia de treball.

El conjunt d'eines presenta informació concisa sobre el matrimoni forçat i les llistes de comprovació, així com un mapa de recorregut del client o clienta que descriu les característiques del matrimoni forçat i els factors concrets que han de tenir en compte els professionals quan es troben víctimes potencials i els ofereixen suport.

El mapa de recorregut del client o clienta descriu un procés que s'ha dividit en cinc etapes:

- presa de consciència;
- obtenció d'accés a l'assistència;
- assistència a curt termini;
- assistència a llarg termini;
- empoderament.

El contingut ha estat elaborat per HEUNI en col·laboració amb els socis del projecte EASY: la Universitat de Lleida (Catalunya), l'associació Valentes i Acompanyades (Catalunya), l'organització SOLWODI (Alemanya) i el Consell d'Immigrants d'Irlanda. Aquesta publicació complementa uns altres dos informes EASY: Never easy: enhancing support to victims of forced marriage (Jokinen, Pekkarinen i Rantanen, 2024) («No és mai fàcil: millora del suport a les víctimes de matrimoni forçat») i Legal approaches to forced marriage: an overview (Villacampa i Salat, 2023) («Enfocaments jurídics del matrimoni forçat: una visió general»). L'objectiu final del projecte EASY és millorar el suport a les víctimes o supervivents de matrimoni forçat i reforçar la tasca contra el matrimoni forçat en els quatre països socis.

El matrimoni forçat en poques paraules

Definició general

El matrimoni forçat és una situació en què es contreu matrimoni sense el consentiment d'una o de les dues parts a causa d'amenaques, enganys o coacció. Aquests actes sovint són perpetrats per familiars o parents de la víctima o pel cònjuge mateix. Fins i tot un matrimoni inicialment consentit pot acabar sent un matrimoni forçat si a la persona li és impossible abandonar el matrimoni explotador.

Causes principals

La pobresa, l'exclusió social, les relacions patriarcals, una distribució desigual del poder, el control sobre els cossos i la sexualitat de les dones, els estereotips de gènere, els prejudicis i la dependència econòmica de les dones poden augmentar el risc de matrimoni forçat.

Perfil de les víctimes

El matrimoni forçat pot afectar persones de tots els gèneres, entorns i circumstàncies, i no tan sols persones de determinats grups, cultures o religions. Algunes persones amb antecedents LGBTQIA+ poder ser obligades a casar-se.

Característiques del matrimoni forçat

El matrimoni forçat inclou sovint dinàmiques complexes de violència i danys a les quals es veuen sotmeses les víctimes.

Per exemple:

- pressió psicològica, financera o emocional;
- control coercitiu;
- amenaces i aïllament;
- abús i violència sexual, incloent-hi l'embaràs forçat;
- violència física;
- limitació de la llibertat de moviment i acció;
- servitud domèstica o explotació laboral.

Conseqüències del matrimoni forçat

Els danys i les conseqüències negatives del matrimoni forçat són múltiples. Per exemple:

- trauma sever, ansietat i problemes de salut mental;
- autolesions, manca d'autoestima, vergonya i culpa;
- trastorn per estrès posttraumàtic, pèrdua de memòria, trastorn del son i depressió;
- problemes físics, com dolor crònic i fatiga;
- deteriorament de l'estat de salut i de malalties i lesions preexistents;
- malalties de transmissió sexual i complicacions de salut reproductiva i sexual;
- manca d'accés a l'educació i a les oportunitats laborals;
- dependència econòmica;
- ostracisme i aïllament social de la família i la comunitat local;
- reducció de les expectatives i ambicions.

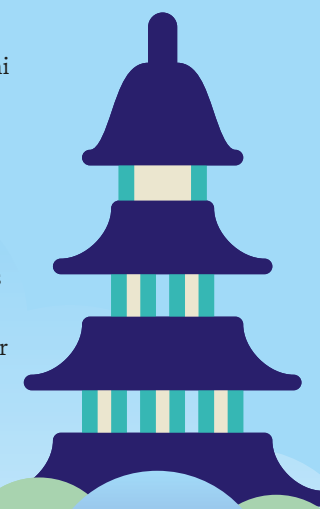
Conclusions principals

- És indispensable un enfocament holístic, centrat en la víctima i sensible al gènere;
- Cal una comprensió que tingui en compte els diversos matisos del consentiment i la coacció i les seves conseqüències;
- Les víctimes obtenen més ajuda a través d'un suport multidisciplinari, que estigui coordinat entre agents que entenguin les conseqüències del matrimoni forçat (en particular, com afecta les relacions amb la família i la comunitat) i s'ofereixi d'acord amb les necessitats individuals de les víctimes o supervivents;
- Les millors pràctiques fan èmfasi en la seguretat de les víctimes (potencials), l'accés a serveis de salut mental i la capacitació que tenen per agafar les regnes de la seva vida;

Obstacles a l'hora de buscar assistència

Hi ha molts obstacles que impedeixen buscar ajuda a les víctimes de matrimoni forçat. Per exemple:

- intimidació, por i vergonya;
- manca de coneixement sobre els drets que tenen i l'ajuda de què disposen;
- reticència a causar problemes als pares o familiars;
- preocupació pel que pugui passar als germans;
- por sobre la custòdia dels fills;
- por de les autoritats i de ser expulsats (del país).

Llista de comprovació per identificar el matrimoni forçat

Entendre la posició de la víctima

Un enfocament centrat en la víctima i sensible al trauma és una manera d'interactuar-hi que prioritza l'escolta, evita la retraumatització i se centra de manera sistemàtica en la seguretat, els drets, el benestar i les necessitats i eleccions expressades per la persona.

Formular preguntes d'interpretació oberta convida les possibles víctimes a descriure les seves experiències, pensaments i sentiments mitjançant les seves pròpies paraules. Aquest mètode els ofereix més control, ja que expliquen moments o situacions en què van rebre abusos o van ser amenaçades.

Els efectes de les experiències traumàtiques poden influir en el comportament de les persones. Les situacions traumàtiques poden costar de recordar i descriure per moltes raons; per exemple, degut a l'estrès emocional tan intens que acompanya els records o a les dificultats per verbalitzar la seva situació.

Senyals de matrimoni forçat

Hi ha nombrosos senyals que poden apuntar una situació de matrimoni forçat. És important tenir en compte tot el conjunt de la situació, en comptes de centrar-se només en característiques individuals de violència o control. Els possibles senyals de matrimoni forçat es recullen en l'anell exterior del gràfic situat a la dreta, i les causes principals, en l'anell central.

També hauries de prestar atenció als senyals següents:

control extern (la persona afectada sempre va acompanyada d'algú, com ara el cònjuge o un parent);

malalties o lesions repetides que no es corresponen amb la història;

evita certs temes, s'explica de manera incoherent, està nerviosa i té problemes de memòria;

manca d'informació sobre la gestió dels assumptes propis.

Factors i causes principals del matrimoni forçat (anell central) i mitjans, manifestacions i conseqüències del matrimoni forçat (anell exterior).

En què cal fixar-se si se sospita d'un cas de matrimoni forçat

- Mira de descobrir tanta informació com sigui possible sobre la vida quotidiana, un dia típic i rutines diàries, circumstàncies de vida (habitació pròpia, higiene i menjar), relacions i aspectes de control i llibertat.
- Anima la persona a donar més informació sobre les àrees clau després d'haver escoltat la seva història inicial i centra't a fer invitacions. («Digues-me/Explica'm...») i donar peu a explicar alguna cosa («Has esmentat tal fet: explica-me'n més coses»).
- Deixa que la persona expressi les seves necessitats, pors i preocupacions (per exemple, qüestions de seguretat o d'aïllament).
- Assegura't de proporcionar prou informació i temps a la persona perquè pugui prendre les seves decisions.

Consells per a les trobades

Fixa un entorn segur i tranquil per a la trobada, de manera que pugueu parlar sense pressa i sense que la conversa la senti altra gent.

Assegura't que tant tu com l'altra persona us enteneu i, si cal, fes servir un intèrpret (de confiança i neutral).

Observa, escolta activament i esforça't per crear confiança.

Fes preguntes d'interpretació oberta i escolta de manera tan neutra com sigui possible, sense alarmar la persona o qüestionar el que diu.

Digues a la persona que la situació no és culpa seva.

Valorar les necessitats de les víctimes

Les víctimes de matrimoni forçat tenen necessitats individuals que poden dependre de la situació de la persona en qüestió, el seu perfil, l'edat, el gènere, la situació migratòria i les seves capacitats i aptituds. Poden tenir necessitats relacionades amb els punts següents:

- un habitatge segur;
- suport social, en particular l'accés a les prestacions socials;
- assistència mèdica, especialment l'accés a teràpia, ginecologia, assistència prenatal i serveis de salut sexual;
- suport psicològic, sobretot el suport que els ofereixen les organitzacions de suport a les víctimes, les ONG i altres organitzacions pertinents;
- suport als menors d'edat i al seu benestar, com ara els serveis d'atenció a la infància i l'assessorament familiar;
- assistència jurídica a l'hora de tramitar un divorci i la sol·licitud de custòdia dels fills;
- assistència jurídica relacionada amb causes penals o permisos de residència;
- cursos d'idiomes i accés a programes de formació, oportunitats educatives i serveis d'ocupació.

Sobre la base de les necessitats que hagi expressat la persona, cal derivar-la als proveïdors de serveis adequats. És important destacar el suport i les oportunitats disponibles, però també comentar-ne les conseqüències.

Recorda:

- El matrimoni forçat pot afectar persones de tots els gèneres, entorns i circumstàncies.
- Obligar algú a casar-se i patir violència pot afectar-lo significativament en el benestar psicològic i en la percepció que té dels seus propis drets i, fins i tot, d'allò que considera violència o comportament normal.
- Revelar una situació de matrimoni forçat i parlar sobre la violència requereix confiança i temps, de manera que pot ser que calguin unes quantes reunions perquè la persona expliqui la seva experiència.
- Pot passar que la persona no vulgui o no pugui dir necessàriament la veritat sobre la seva situació, o també pot ser que vulgui evitar revelar-la per por de les conseqüències o de vergonya.
- La persona pot estar traumatitzada, de manera que li poden variar l'estat d'ànim i la capacitat per prendre decisions.
- És possible que la persona hagi estat intimidada o hagi rebut informació falsa.
- Els adults tenen dret a decidir per si mateixos si volen ajuda o no.
- Com més s'hagi allargat la situació en el temps i més jove sigui la víctima, més fort pot ser l'impacte.

Llista de comprovació perquè els beneficiaris prenguin consciència de la situació

Tens cap pregunta o preocupació?

El matrimoni forçat és un delicte. Hauries de poder prendre decisions sobre la teva pròpia vida, triar el teu marit o muller i divorciar-te sense por de conseqüències negatives. No estàs sol o sola. Si creus que tu o algú que coneixes sou víctimes o esteu en risc de ser-ho, posa't en contacte amb:

ASOCIACIÓN VALENTES I ACOMPANYADES
info@valentesiacompanyades.org

- Pots prendre decisions sobre la teva vida?
- Pots cursar uns estudis o treballar, si és el que vols fer?
- Pots usar el telèfon sense que ningú no supervisi què hi fas?
- Et sents segur o segura a casa?
- Pots triar lliurement el teu marit o muller o negar-te a casar-te?
- Pots sol·licitar el divorci lliurement sense conseqüències negatives?

Mapa de recorregut del client o clienta

LA SECCIÓ SEGÜENT conté el que hem anomenat mapa de recorregut del client o clienta. Aquesta part ha estat elaborada per il·lustrar el procés de suport a les víctimes de matrimoni forçat. Sobre la base d'una combinació d'uns quants exemples de casos reals que trobem en el nostre projecte «It is never easy to talk about this: increasing dialogue, awareness, and support victim-centred for victims of forced marriages» («Costa parlar-ne: millorar el diàleg, la conscienciació i el suport centrat en les víctimes de matrimoni forçat»), el mapa descriu les etapes crítiques per les quals passa una víctima: presa de consciència, obtenció d'accés a l'assistència, assistència urgent, suport a llarg termini i empoderament.

Cada etapa detalla les accions de la víctima, els punts de contacte, les experiències i els desafiaments i, a més, suggereix pràctiques prometedores, cosa que proporciona una visió general completa del recorregut

Propòsit del mapa de recorregut

El mapa de recorregut té com a objectiu millorar l'entesa i el sistema de suport per a les víctimes de matrimoni forçat. Serveix de guia visual i pràctica per als proveïdors de serveis a fi d'ajudar-los a identificar moments i oportunitats clau d'intervenció i suport. En fer un seguiment del recorregut de la víctima, les parts interessades poden abordar més bé els desafiaments únics a què s'enfronten les víctimes i posar en marxa pràctiques efectives i compassives.

A continuació mostrem un exemple de mapa de recorregut amb cites d'una supervivent. La història de la supervivent, que també reproduïm íntegrament a la dreta, és fictícia, però es basa en una combinació d'històries reals de clients transmeses per proveïdors d'assistència.

La Fatou, una noia de vint anys nascuda al Senegal, va arribar a Catalunya amb el seu pare quan tenia nou anys. El seu pare va formar una nova família en casar-se amb una altra dona, amb qui va tenir tres fills.

La Fatou va completar l'educació obligatòria amb èxit i va iniciar uns estudis d'informàtica. Durant el primer curs d'institut va començar a socialitzar més amb els seus companys, amb els quals sortia de tant en tant a la tarda o el cap de setmana. Això al seu pare no li agradava, perquè pensava que la Fatou descuidava les responsabilitats domèstiques i passava massa temps fora de casa. En conseqüència, va començar a controlar-la de més a prop, fins que va decidir portar-la al Senegal amb el pretext d'una visita familiar. El veritable propòsit, però, era que la Fatou s'adaptés a les tradicions i conegués possibles candidats per casar-se.

Un cop al Senegal, li van presentar uns quants homes a qui no havia vist mai, però es va negar fermament a casar-s'hi. El seu pare i el seu oncle, en veure que s'hi resistia, la van retenir durant una bona temporada. Per sort, la Fatou va aconseguir un telèfon mòbil i va contactar amb algú del seu municipi de Catalunya. Aquesta persona va avisar els serveis socials, que van informar l'associació ViA sobre aquest fet. Tot seguit es va activar un dispositiu que va comptar amb la intervenció de la policia i la Subdelegació del Govern.

Van gestionar un passaport exprés per a la Fatou i la van allotjar en un hostel allunyat de la població on estava retinguda. L'associació mantenia un contacte diari amb la noia. Al cap d'una setmana va poder tornar a Catalunya. Llavors, l'associació li va oferir una alternativa residencial, on va viure durant un any i mig. Actualment, la Fatou és independent, treballa a jornada completa, comparteix pis i té previst reprendre els estudis el curs que ve.

Presa de consciència

Accions de la víctima

Punts de contacte

Experiència de la víctima

Punts de dolor (desafiaments)

Presenta signes de matrimoni forçat (falta a l'escola, va sempre acompanyada del cònjuge o de familiars, té senyals de violència física, etc.)

Obtenir accés als seus drets, sol·licitar ajuda.

Por de les autoritats (en relació amb la custòdia dels nens, la situació legal, etc.)

Coneixement limitat sobre el sistema legal del país i sobre els drets que la protegeixen.

Situació legal al país (permís de residència).

Manca d'identificació de víctimes, manca de serveis d'alerta primerenca, barreres lingüístiques.

Derivació a serveis que no necessàriament poden reconèixer el matrimoni forçat (per exemple, serveis de violència masclista i serveis de salut).

Escoles de primària i secundària.

Serveis socials, centres de salut.

Serveis d'atenció a immigrants.

«Soc una noia de divuit anys de Gàmbia. En arribar a Barcelona em vaig quedar a casa del meu oncle, que vivia amb la seva dona i dos fills petits. La meua tia em va dir que m'havia de convertir en la segona muller del meu oncle, cosa que em va disgustar profundament. Al cap d'un temps vaig començar unes classes de català i vaig conèixer una noia del meu país que em va animar a buscar ajuda. Vam anar totes dues plegades a la policia, i em van derivar als serveis socials, que van contactar amb l'associació ViA».

SOLUCIONS / MILLORS PRÀCTIQUES

Difusió d'informació sobre drets i sobre on cal buscar ajuda en les escoles, ONG especialitzades i serveis socials públics.

Estudiants i professionals capacitats per abordar el matrimoni forçat i les característiques que comporta.

Obtenció d'accés a l'assistència

Pressió relacionada amb la família, la cultura o la situació legal, estigmatització de la separació o del divorci.

Control coercitiu familiar, manca d'accés (independent) a un telèfon mòbil amb internet.

Accés a la formació, a ajudes econòmiques públiques, a l'assistència i a serveis públics.

Dependència de la família o del cònjuge, por de causar problemes a la seva pròpia família i por de l'abandonament, preocupació pels germans.

Contactar i comunicar-se amb autoritats o ONG especialitzades.

ONG, centres d'atenció a la dona.

Autoritats policials.

Línies d'informació o ajuda a la dona.

SOLUCIONS / MILLORS PRÀCTIQUES

Oferta de serveis multilingües (línies directes i serveis basats en el web o les xarxes socials).

Coneixement de les ONG i professionals que poden atendre les víctimes. Coneixements sobre on cal derivar-les per obtenir ajuda.

Visió holística de la situació i les necessitats de la víctima (per exemple, no és «només» la violència masclista, sinó també la coacció, l'abús psicològic o el tràfic de persones).

«Sempre que surto de casa m'acompanyen el meu germà gran o la meva madrastra. Estic cursant el primer any de la carrera d'Econòmiques i, en acabar les classes, el meu germà em ve a buscar per evitar que em relacioni amb altres persones. Tant ell com el meu pare m'han instal·lat un localitzador al mòbil per controlar on soc a cada moment. No em permeten prendre decisions sobre la meua vida: no puc actuar pel meu compte. He compartit la meua situació amb dues companyes, i una d'elles em va posar en contacte amb una treballadora de l'associació ViA. Aquesta companya ve a la universitat per parlar amb mi cada setmana. És l'únic moment en què em sento una mica lliure.»

Assistència urgent

Escapar-se d'una
amença immediata de
violència (llar familiar),
necessitat d'un habitatge
d'emergència.

Pisos d'acollida
d'ONG.

Sistema d'assistència
a víctimes de tràfic de
persones.

Polícia.

Garantir la seguretat de la
víctima, tenir contacte amb la
polícia.

Disposar d'accés a intèrprets
de qualitat que no estiguin
involucrats en la comunitat
d'origen de la víctima.

Pressió o amenaces de la
família, el cònjuge o la
comunitat.

SOLUCIONS / MILLORS PRÀCTIQUES

Accés a un allotjament segur (per exemple, mitjançant recursos amb adreces ocultes), suport en situacions de crisi i suport per contactar de manera directa amb les autoritats.

Bona pràctica: contacte anònim amb la policia sobre possibles opcions.

«El meu psiquiatre va contactar amb la policia perquè, aquell estiu, la meua família havia programat un viatge al país del meu pare, on tenien previst casar-me. Els vaig dir que no hi volia anar perquè no volia casar-me. No van acceptar la meua decisió. La policia em va derivar a l'associació ViA, que al cap d'uns dies em va oferir allotjament. La sortida de casa va ser molt dura: només vaig poder emportar-me una motxilla amb les coses bàsiques i no vaig poder acomiadar-me de la mare, a qui vaig dir que me n'anava a classe, com qualsevol altre dia. Al carrer, m'esperava una agent de policia per evitar problemes. Una tècnica de l'associació em va acompanyar a casa meua.»

Suport a llarg termini

Obtenir els mitjans per mantenir-se i recuperar-se d'una experiència potencialment traumàtica.

Tramitar una sol·licitud de divorci.

Aconseguir ajuda legal per a la

Planificar la transició entre l'ajuda d'emergència i les opcions a llarg termini.

Desenvolupar la resiliència.

Avaluar la preparació que té a l'hora d'actuar amb el sistema de justícia penal.

Acceptar les conseqüències de la seva vivència i evitar que torni a passar.

Suport econòmic a víctimes i accés a prestacions públiques.

Suport psicològic (teràpia).

Suport especialitzat per a les víctimes.

Analitzar l'estat del matrimoni i la possibilitat de divorci (divorci legal vs. divorci religiós).

Valorar possibles problemes de custòdia de menors o qüestions relacionades amb el permís de residència (si el va obtenir originalment a través de vincles familiars).

SOLUCIONS / MILLORS PRÀCTIQUES

Tenir una persona de confiança que pugui acompanyar la víctima a fer tràmits, com ara presentar una denúncia davant de la policia o anar a una entrevista.

Disposar de suport actiu a l'hora de buscar un habitatge o una feina. Tenir ajuda per sol·licitar prestacions públiques o per a les capacitats transversals, com ara pagar factures, contractar assegurances o anar a comprar.

«No confiava en ningú. Estava acollida en un dels pisos de l'associació ViA. Quan hi vaig arribar no coneixia el lloc ni les altres noies que hi vivien. No tenia documentació, no coneixia ningú i no parlava l'idioma local. Vaig assistir a un curs de català, em van oferir suport psicològic en el meu propi idioma i, amb el temps, em van ajudar a resoldre la meua situació administrativa. Em van obrir un compte bancari on rebo un import mensual i vaig començar un curs formatiu que em va permetre aprendre un ofici. Al cap de gairebé dos anys em sento una persona completament diferent.»

Empoderament

Formar-se, aconseguir una feina o un habitatge propi, conciliar la cura dels nens.

Poder recuperar els vincles amb la família: pot ser positiu (rebre suport) o negatiu (tornar a les amenaces).

Serveis socials, escoles de primària i secundària, universitats, serveis d'ocupació.

Viure una vida lliure i independent.

«Em vaig adonar que podia triar i començar una vida nova totalment diferent de l'anterior. Tinc feina i he creat una família amb el marit que jo he triat. Sé que no vull. Ara que estic bé, no deixaré d'ajudar altres dones que han passat per la meva mateixa situació.»

SOLUCIONS / MILLORS PRÀCTIQUES

Evitar la revictimització, establir xarxes de suport social pròpies, ser membre de la comunitat local, fer voluntariat.

HEUNI

The European Institute for
Crime Prevention and Control,
affiliated with the United Nations